

Učiteljski TOVARIS.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. vsakega meseca na celi poli. Cena mu je za celo leto 3 gold., za pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise prejema vredništvo; naročnino in oznanila pa prejema in oskerbuje razpošiljanje založništvo.

List 23.

V Ljubljani, 1. decembra 1874.

Tečaj XV.

Nekaj iz naravoslovja.

(Dalje.)

Razmerje tekočine do težnosti.

Poveršje mirno stoječe tekočine je zmirom vodoravno, ker se njeni delci zarad svoje lahke premakljivosti enako udajajo zakonu težnosti. Ako se pa poveršje kake tekočine, ko namreč kako telo vanjo sili, spravi iz ravnotežja, narejajo se valovi (tekočina poganja mehurčke), ki se vzdigajo in padajo v okrožji, okoli središča svojega početka. Ako se križajo valovi, ki spadajo med razna središča, narejajo valovi hribce in dolinice, ali pa se le-ti med sabo uravnajo.

Tekočina pritiska na dno kake posode, v kateri je, takisto, kakor visoko stoji v posodi in tudi tako, kakoršno je dno posode. Voda, s katero je napolnjena podolgasta sklenica bolj tlači na dno, kakor ravno toliko vode v skledi. Na to se opira vodno tlačilo (hidraulische Presse). Pozneje govorimo o tem in o marsičem drugem bolj na tanjko.

Pritisek podnebnega (atmosferičnega zraka).

Zemlja vsled svoje privlačnosti vleče k sebi zračne plasti, ki jo obdajajo; le-te pritiskajo ali tlačije druga nad drugo, čim bliže so zemlji, tem gostejše so. Zrakovi tlak se meri z barometrom.

Ker je zrak v višjih prostorih tanjši in tudi manj pritiska, zato živo srebro tem nižej pada, čim višej pridemo z barometrom. Zato ra-

bijo tudi živo srebro, da ž njim merijo visočine. Ker je pa zrakovi tlak nekoliko v zvezi tudi z vodeno paro, ki je v zraku, tedaj on (zrak) manj tlači, ako se voda, ki je v zrakovi podobi, zgosti v oblake in dež, in tedaj živo srebro v barometru pade.

Ta-isto nastopi, ako po hudih viharjih, ki so v zgornjih prostorih, zrakove plasti manj tlačijo na spodnje. Ako se pa ob gorkem ali suhem vremenu več vode v zgornjem zraku razkroji, zrak huje tlači in barometer stopa kvišku. Tako je tudi barometer vremenski prerok.

Zrakov tlak uzrokuje tudi učinek buče, natege ali leverja, krive natege i. t. d. Ako vtaknemo bučo pri vehi v sod s tekočino napolnjen, stopi tekočina v bučo tako daleč, kakor je poveršje (tekočine), in kedar bučo vzamemo iz soda, ostane tekočina vsled zrakovega tlaka toliko časa v buči, dokler je (buča) na zgornjem koncu zamašena. Ako se pri krivi (sesalni) nategi krajši krak vtakne v tekočino in se zrak po daljšem kraku iz natege izsesa, poganja zrakov tlak tekočino v prazni prostor, iz katerega teče dotlej, dokler zrakov tlak pritiska na krajši krak. V vsaki prostor, kjer je zrak stanjšan, poganja zrakovi tlak tekočino, katera je z njim (z zr. tlakom) v zvezi. Tako stopa n. p. voda v brizglo, ki se je na drobnem koncu (na erti) vtaknila v vodo, kakor hitro se njen (brizgeljni) bat nazaj potegne, in se je v brizgli napravil brez-zračni prostor. Ravno takisto stopa kri v rožiče (Schröpfköpfe) in zrak v meh, kakor hitro se tam napravi brez-zračni prostor. Pri sesalnem smerku (Saug-Pumpe) se napravlja v tako imenovani škornji (Pumpentiefel) z batovim vzdigovanjem brez-zračen prostor, ki se napolnuje z vodo, ko unanji zrak pritiska. Ko se zopet bat dol pritisne, odpre se njegova loputa na zunaj in pripušča vodi, da stopa čez bat in takisto se zgodi, ko se bat zopet vzdigne, da voda prihaja do cevi, kjer odteka.

Pri tlačilni pumpi bat nima lopute, Škulj (Druckventil), ki je napravljen na strani v spodnjem delu pumpine škornje, odpira tekočini pot v drugo cev, ki se imenuje stoječa cev (Steigrohr), kakor berž se bat dol pritisne. Tlačilna pumpa (smerk) se rabi tam, kjer se voda vzdiga iz znatne globočine, ali kjer jo je treba guati kvišku s precejšno močjo, kakor n. pr. pri gasilni brizgli.

Od telesnih snovi.

Večina teles ni iz enotere snovi, ampak je zmez raznih snovi, ki jih razkroja umetnost. Snov, katero kemija dalje ne more ločiti, imenuje se pervina. V prejšnjih časih so rekli, da so le štiri pervine, namreč: zemlja, voda, zrak in ogenj. V novejših časih so, razkrojevaje in ločevaje jih, dokazali, da te niso pervine. Ločimo jih v pokovine in kovine. Naj imenitnejši med njimi so: I. Pakovine, Kislec (Oxigen), znak O; vodeneč (Hydrogen), zn. H.; dušec (Nitrogen), zn. N.; ogleneč (Car-

bon), zn. C.; klor (Chlor), zn. Cl.; jod (Jod), zn. J.; brom (Brom), zn. Br.; fluor (Fluor), zn. Fl.; žveplo (Sulphur), zn. S.; fosfor (Phosphor), zn. P.; Arzen (Arsenicum), zn. As.; bor (Bor), zn. B.; kremenec (Silicium) zn. Si.

II. Kovine. A. Lahke kovine 1. Alkalijske kovine: Kalijum, zn. K.; Natrijum, zn. Na.; 2. Zemljine kovine: Calcijum, zn. Ca.; Barijum, zn. Ba.; Aluminijum, zn. Al.; Magnezijum, zn. Mg. B. Težke kovine 1. nežlahne: Železo, zn. Fe.; Mangan, zn. Mn.; Kobalt, zn. Co.; Nikelj, zn. Ni.; Krom, zn. Cr.; svinec, zn. Pb.; cin, zn. Sn., Antimon, zn. St.; Bizmut, zn. Bi.; baker, zn. Cu.; živo srebro, zn. Hg.; 2. žlahne: srebro; zn. Ar.; zlato, zn. Au.; platina, zn. Pl.

*Zrak. *)*

1. Njegove lastnosti. Da je zrak, prepriča nas čut, ako n. pr. roko hitro sem in tje gibljemo; zrak pa obdaja zemljo do visokosti 10—12 milj. Kakor druga telesa, tako tudi zemlja zrak privlači. — Zrak je: 1. prezoren, ker se skozi njega vidi; 2. je tekoč, ker se njegovi deli dajo razmakniti in se prilegajo podobi katerekoli posode, 3. ima težo, ker n. pr. votla krogla, iz katere se zrak izserka, manj tehta, kakor enaka, ki je z zrakom napolnjena; 4. je elastičen, ker se da stisniti v mehurji, in zopet nazaj stopi, kakor hitro neha pritisek. Gorkota zviša elastičnost v zraku; tedaj se napihne zvezan mehur, v katerem je le malo zraka, kakor hitro se zrak razgreje.

2. Korist zraka. Brez zraka bi ne rastle rastline, niti bi ne mogli živeti ne ljudje ne živali. Brez zraka bi ne slišali, ne govorili, ne duhali, niti ogenj bi ne mogel goreti i. t. d.

3. Tlačenje zraka. Ker ima zrak, kakor vse stvari, težo, dasiravno je 770 ložej od vode, tlači svoje spodnje plasti, kakor tudi vsa druga telesa. Da zrak tlači na vsa telesa, spoznava se že iz tega, ako se namreč iz dveh votlih krogel, ki se natanjso prilegate, zrak izsesa z zračno sesalko, unanji zrak na te dve krogli tako pritiska, da se ne morete odtergati vsaksebe brez velike sile. Kakor hitro se pa zrak vanje spusti, padete pa sami vsaksebe. Ker zrak naj huje tlači na spodnje svoje plasti, toraj so tudi spodnje gostejši, zgornje pa tanjši. Ker se pa spodnje, gostejše zračne plasti naj bolj razgrevajo, zgornje pa, čim redkejše ko so, toliko manje, in so tedaj toliko merzlejše, razjasnuje se iz tega prikazen, da so tudi v naj bolj vročih deželah naj višje gore pokrite z večnim ledom in snegom.

Manjši, ko je prostor, v kateri se zrak stiska, toliko močnejša je njegova razpenjavost ali širivost in zamore ravnotežje obderžati proti

*) Od tvarine, ki se tukaj ponuja, naj učitelj toliko odbere, kolikor ugaja njegovemu razredu, da ne zabrede po pregovoru: Od vsakega nekaj, v obče pa nič.

toliko večji sili, katera ji nasproti deluje. Dokaz temu je pokalnica, pihalnik, meh, potopljavka i. dr. Ako se namreč prazna kupica na odpertem koncu potopi v vodo, voda v njo tišči, in zrak, ki je v nji, zgošuje toliko časa, da sta si njegova razpenjavost in pritiskanje vode v ravnotežji in tedaj v gornji del kupice voda ne more priti.

Iz zrakovega tlaka in iz njegove razpenjavosti pridejo tudi naslednje prikazni in mehanična orodja. Ako je voha pri sodu dobro zaperta, tako iz odperete pipe ne priteka nič, ker zrakovi tlak tekočino na zgor zadržuje. Ako se voha odmaši, tako pritisek od zgoraj pritisek od spodaj odpravi in tekočina teče. Ravno to nareja zrakovi tlak pri buči ali leverji, ki je na spodaj in na zgoraj ozek v sredi pa izbočen. Ako potopimo lever pri vehi v tekočino, ki je v posodi, in zatisnemo s perstom zgornji del leverja in ga vzdignemo, z njim vred vzdignemo tudi nekaj tekočine, katero zrakovi tlak notri zadržuje. Ako od cevi, navadno plehaste, ki ima po dva kraka, pa ne enako dolga, pravimo jima sesalna leverja (Saughebel) vtaknemo krajši krak v tekočino, in iz daljšega pa zrak izserkamo, tako pride tekočina vsled tlačenja unanjega zraka notri in toliko časa teče, dokler ena iz med obeh odpertin pri cevi višej stoji, kakor poveršje pri tekočini. Ako pri vodeni brizgli, ki je s koncem v vodi, zamašek nazaj potegnemo, pride voda, ker jo zrak tlači, v brizgelni prostor, kjer je bil zrak stanjšan. Sesalna brizgla je iz dveh cevi, ki ste med seboj zvezani; spodnja, ožja, se imenuje sesalna cev, na zgornji je pa poprek stoječa cev za odtekanje. Kjer je sesalna cev zvezana z glavno cevjo, je zaklopnica (ventil), ki se na zgoraj zapira. Prevertani bat ima tudi čepalj, ki se po cevi gor in dolj pomiče in jo neprodušno zapira. Ako je sesalna cev v vodi ali drugi tekočini, in če se bat kvišku potegne, stanjša se zrak v spodnjem prostoru in voda sili v cev, ko se zaklopnica vzdigne. Voda pa ne more zopet nazaj, če se bat na spodaj pritisne, ker po pritisku vode se zopet zapre zaklopnica. Voda pa nasprotno odpre čepalj (Kolbenventil) in sili v prostor nad batom, in ko se še enkrat bat kvišku potegne, pride voda do cevi, kjer odteka. — Heronova obla ali brizgalna cev, ki jo je izumil Heron Aleksandrinski okoli l. 200 pr. K. V votlo kroglo iz kovine ali v sklenico je neprodušno privintana ali prišravbana cev, ki se konča v tanko ert.

Ta cev sega do dna oble ali sklenice in se da zapirati s pipo. Obla ali sklenica se napolni do polovice z vodo in zrak, ki je v nji, se zgošuje s tem, da se notri vpihuje. Sgošeni zrak pritiskajé poganja vodo, kakor hitro se pipa odpre, po cevi v enem curku na kvišku in voda toliko časa ven poganja, dokler je cev pod vodo. — Tlačilna pumpa (Druckpumpe). Ta se največkrat rabi pri gasilni brizgli. Ta ima omaro (shrambo za vodo), v sredi tega je pa močan kotel, veternik imenovan, v katerem sesalkina cev sega skoraj do dna. Na desno in levo od veternika

ste dve bronasti sesalkini pumpi. Zaklopnice ji vežejo po eni strani z vodeno shrambo, po drugi strani pa z veternikom. Bata v obeh sesalkah nista prevertana; njuna droga pa sta v zvezi z vodovim drogom, pri katerem ljudje delajo. Ako se bat v enem cilindru vzdigne, tišči voda iz vodene shrambe v sesalno pumpo, in kedar se bat pritisne, v veternik, iz katerega pa nemore odtekat, ker se zapre zaklopnica, ki je tam napravljena. Več ko pride vode v veternik, toliko huje se zrak, ki je tamkej, skupaj stiska. Ta pritiska z veliko močjo na vodo, tako da voda, kakor hitro se odpre pipa na brizgalni cevi, sili v močnem in dolgem curku. Ker se z vednim pritiskanjem voda dopeljuje, voden curek ne neha teči.

4. Spreminjave zrakovega tlaka. Zrakovi tlak, kakor smo povedali, ni povsod enak, spodaj je močnejši, zgoraj je slabiji. Pa tudi v spodnje zrakove plasti zrak razno pritiska, potem, kakor je zrak ali bolj vlažin z vodeno paro napolnjen, ali kakor ga vetrovi sim in tje gonijo. Da bi tlak ali težo zraka, ki nas obdaja, določili, izumil je Toricelli l. 1643 zrakomer ali težomer. Sestavlja ga ozka 32 palcev dolga steklena cev, ki je zgoraj zatopljena, spodaj pa zakrivljena, in ima odperto kroglo. Cev, ki je na zgornjem koncu brezračna, je napolnjena z živim srebrom, ki pa ne steče ven, dasiravno je cev spodaj odperta, ampak stoji nekako 28 palcev visoko, ker zrak tlači nanj. Cev je pridelana na deščico, na kateri je zgoraj od 27 do 29 palcev razdeljitev po stopinjah, da moremo meriti večji ali manjši tlak zrakov. Bolj ko zrak pritiska, višej stopa živo srebro, manj ko pritiska, nižej pada.

Ker je pa zrakovi tlak z vremenom, tedaj s solncem, dežjem in vetrom v zvezi in ob solncu večji, ob dežji manjši, rabi se tudi barometer za vremenskega preroka. Čim večja je visočina, tem manj pritiska zrak, in živo srebro čedalje bolj pada, merijo tudi z barometrom visočine. Treba pa se je ozirati tudi na druge okoliščine, ako hočemo visočino natanjko določevati.

5. Vetrovi. Kedar se ravnotežje v zraku, ki nas obdaja, moti z naglo spremembo mraza in vročine ali s shlapenjem, dežjem, električnostjo, tedaj se pretaka gostejši zrak v redkejši, in tako gibanje zraka se imenuje veter. Po kraji, od koder veter pride, se deli veter v severni, vzhodni, južni in zahodni, ali v severno-vzhodni, južno-vzhodni, severno-zahodni in južno-zahodni veter. Oziroma na njih moč in naglost se vetrovi dele: 1. v navadne vetrove, 2. v vihre, ki silno deró in zarad svoje hitrosti in moči vse pretresujejo. 3. v viharje ki so tako siloviti, da drevje s korenom rujejo, strehe odkrivajo, še celo poslopja podirajo, 4. v vertince, ki nastajajo, kadar dva nasprotna vetrova skupaj butita in vse v vertincu sučeta, karkoli jima je na poti.

6. Korist vetrov. Oni čistijo zrak škodljivih soparov, ki bi nam bili nadležni pri sopenji, obvarujejo zrak gnjilobe; vravnajo vročino in

mraz; vodijo oblake čez dežele in prinašajo dež; pregibljejo stoječe vode in jih varujejo gnjilobe, gonijo malne in ladije, stresajo drevesa in rastline in pospešujejo tako sočni tok. (Dalje prih.)

Peter Hitzinger

(Znojemski, Podlipski)

v

slovstvu slovenskem.

XXIII.

Marljivo je deloval Hitzinger na slovstvenem polji ter domoljubno v obeh jezicih; toraj sem sproti naznanjal ob kratkem tudi nemške spiske ali sestavke njegove. Kdor je le nekoliko poznal to njegovo delovanje, je priterdil zahtevanju, da poleg Jerana in Kosarja vzlasti Hitzinger zasluži že vendar-le, da se v Matico slovensko voli za odbornika. Razun splošnih je on za Matico imel zasluge še posebne, ker je sestavljal in vredoval njen koledar, dokler ga je priobčevala z letopisom vred. Bil je vstanovnik in poverjenik za dekanijo Postojnsko, in vdeleževal se je njenih razprav tako, da je na pr. v III. seji odborovi 7. jun. 1866 v posebnem spisku razodel o šolskih knjigah nekatere voščila, ki so živa priča duha njegovega slovenskega in celó slovanskega. Glasijo se:

O prenavedbi učilnega reda v ljudskih šolah.

„Mnogo se govori po samem in v zborih, piše tudi v vlogah in v časnikih, kako bi se prenavedil očitni red v naših ljudskih šolah, da bi dobil bolj narodno podlago, in da bi ljudstvu več koristil. Zdi se pa skoraj, da ti pomenki imajo premalo obširno obsego, da namerjajo bolj samo kranjsko deželo, za katero je okrožnica od 16. marca izbudila živo pretresanje. Če se sme še kdo vmes oglasiti, bi hotel jez izgovoriti sledeča voščila:

1. Pri obravnavi šolskega uka v slovenskih deželah naj bi ne hodila vsaka stran posebej, marveč naj bi se soedinile škofije ali konzistorii na Slovenskem, kot ljubljanska, lavantinska, krška, tržaška in goriška, kolikor mogoče na enak red. Doslej so mnoge šolske knjige drugačne za Štajarsko, drugačne za Kranjsko, in zopet drugačne za Primorsko.

2. V taki obravnavi šolskega uka naj bi se oziralo tudi na druge slovanske narode v avstrijskem cesarstvu, zlasti na Čehe; česke šole so, kar se tiče narodne podlage in koristnega podučevanja, posebno dobro osnovane; tudi kar se tiče zadeve družega, to je, nemškega jezika, so izversten izgled.

3. Kar se tiče seosebno šolskih bukev, bi utegnile ravno tudi učilne knjige drugih narodov slovanskih biti v izgledalo, bodisi kar se jezika tiče, bodisi kar oblike in vrste obsežka; zlasti bi se česke šolske knjige ne smele prezirati, saj Čehi so med slovanskimi narodi se najdalje pomaknili v narodnem obraženju in znanstvu; tudi njihova dotika z drugimi narodi, zlasti z Nemci, je mimo drugih stranskih narodov najbolj podobna dotikam slovenskega ljudstva.

4. Dobro bi bilo, ako bi učeni in umetni izrazi tudi v šolskih rečeh, na pr. v slovnici, v računstvu, v naravnih stvaréh, bili bolj enaki pri raznih slovanskih narodih; za politične in pravniške reči so se umetni izrazi pred nekterimi leti na Dunaji sestavili za vse slovenske narode avstrijskega cesarstva, in kaj enacega bi bilo primerjeno tudi za šolske predmete.

5. Če se sme za vse šolske knjige več enakosti voščiti po vsi slovenski zemlji, naj bi kaj takega tudi za katekizem ali krščanski nauk veljalo; v tem je sicer še drugo voščilo na mesti, namreč da bi knjige za posamezne šolske razrede bile po enakem načinu izdelane, iz manjšega na večje, iz krajšega na daljše, iz tesnejega poduka na bolj razširjenega se razvijale, kakor imamo izglede nad nekterimi katekizmi nemških škofij, na pr. v Reznu ali Friburgu. Sicer se vé, da katekizem je reč, za katero je škofijstvom skrb lastna.“ (Novic. l. 24.)

V II. občnem zboru 27. sept. 1866 izvoljen za vnanjega slovenske Matice odbornika je njenih obravnav vdeleževal se časih tudi osebno. Bila je na dnevnem redu tedaj vseskozi služba tajnikova, in Mladoslavenci jeli so največ iz osebnih vzrokov kazati rožičke, kateri so vzrastli jim poslej v rogove, da so vbadali z njimi zdaj tega zdaj unega starega domoljuba na radost tujemu občinstvu, domačemu slovenstvu na kvar. Bilo je v V. seji odborovi, da je z ozirom na tedanjega jako spretnega tajnika Lesarja nad njegovimi zoperniki znosil se nekoliko dr. Toman, češ, „pač žalostno je, da se odbor pri tolikem vspehu na tak način (po časnikih) mora opravičevati zoper nektere, ki brez ozira na korist domovinsko le razdirajo in podirajo, zidali pa sami še niso nič; ž njim se sklada v tem tudi dekan Hicinger, rekši, da to, kar smo dosegli, smo dosegli le po mnogoletnem trudu skušenih rodoljubov.“ (Novic. l. 47.) Omenjeno mlado rogoviljenje je vžgalo še celo nekterega hladnika, nikar že „Hitzingerja“! Namesto „po mnogoletnem trudu“ je bil res rekel: „Še vi niste hlač nosili, ko smo mi za slovenščino se trudili“. — Nato prinese „Slovenec“ v Celovcu dopis l. 94, in v njem besede:

„Kar se tiče g. Tomana, ki je precej hudo se razserdil nad nekterimi rogovileži, katerim narodna reč ni sveta, in kateri bi le radi razdirali, smo preverjeni, da ni v resnici tako hudo mislil; . . . ne zamerimo si vsake malenkosti! Novi odbornik g. Peter Hicinger pa nam je povedal ta

dan svojo morebiti največo zaslugo za slovenstvo, da je namreč že leta 1829 za domovino — hlače nosil! Slava tedaj slavnemu varuhu postojnske kazine!“ — Z besedo „novi“ je tu mladi pisatelj nevedoma očital narodu slovenskemu, da po tolikih zaslugah ga je izvolil še le tedaj za odbornika v Matico; z besedo „morebiti“ je dobra vest nehotoma očitala mlademu dopisniku, da Hitzinger ima v resnici več cenjenih zaslug za slovenstvo; s poslednjim stavkom pa je kazal na bolj domačo borbo, katero je imel farman in dekan v Postojni.

Kar so bili v novejši dobi jeli snovati slovenske čitalnice po mestih in terjih, hotli so mladi tudi v Postojni kazino nagloma prestrojiti v čitalnico; stari pa so temu se upirali. Pomniti je, da je novo-slovenščina takrat napredovala skokoma; da starejši, vajeni nemščine, je z lepo ne pustijo; da so mladi marsikaj čitali in slišali v šoli, o čemur se starim ni še niti dozdevalo; da v krajih manjših so občinske razmere bolj pikre; da drugačen je stan duhovna pomočnika, drugačen stanovitnega župnika ali dekana; da osebna zamera vpliva jako v zdražbo očitno itd. Verh vsega tega je znano, da služba dekana Postojnskega ni kaj bogata služba. Toraj je Hitzinger potegnil jo s starimi, češ, naj starji odmerjó, mlajši dorastejo in — sama po sebi se kazina spremenila bo v čitalnico. Dopisoval je tudi časnikom nemškim sem ter tje, da je dobil v potrebi kako nagrado ali podporo. Razdražen je l. 1865 v „Laib. Ztg.“ povedal o domačih zadevah kako znojensko, na. pr. št. 268 v podlistku: „Deutsch und Slovenisch“, — kjer o čitalnicah pripoveduje, da vsaka svojo žvergolí, in da pri tacih družbah naposled navadno treba je četeti — šteti, kar je pri mnogih bridka skušnja res poterdila.

Z ozirom na to poprijel ga je v Slovincu 1866 št. 4. nekdo v dopisu iz Postojne prehudo: „Sloveči naš zgodovinar in slovenski pisatelj, Peter Hitzinger, je spoznal, da kasina že 25 let stoji, in se mora tedaj ohraniti ko starina... Kolikor je ta nekdanji domorodec pisal zadnjo dobo, naš narod in slovensko reč zasramovaje in zaničevaje, to je komaj verjeti; res, „Ljubljancanka“ je dobila pravega moža! Žalostno je, da se tako zgubi slovensk pisatelj, ki je svojemu narodu že dosti koristil, v prejšnjih letih bil med našimi prvimi možaki, sedaj se pa tako ponižal, da v nam sovražen list pisari in nas sramoti. S takim obnašanjem se ne pridobiva ljubezen slovenskega naroda, tudi ne spoštovanje osebno, če se značaj spreminja kakor plajšč po vetru. Škoda za tako učenega moža!“

Da je ta dopis v tergu in okolici Postojnski vzbudil velik hrup, in da se je marsikaj sumničilo o dopisniku, misli si lahko vsak, in poterjuje nam dopis v l. 7, kjer poleg spoznanja, da menda ni tolikega hrupa zaslužil, piše: Po veliki marljivosti čast. gosp. dekana se je tu vstanovila tudi dekliško-obertnijska šola, in zanjo se je tudi že pre-

cej velika glavnica nabrala. Tudi se je letos tukaj 40 učencem in učenkam napravila vsa zimska obleka, kar je lepo znamenje dobrotnosti postojnske. Šole v tukajšnjem kraju lepo cvetó in so tudi osnovane na narodni podlagi, kakor tirja našega časa duh. Le škoda, da tu ni kakega večega učilišča, saj je vendar Postojna Notranjskemu središče... Tukajšnji gsp. dekan se dosti potegujejo, da bi Postojna postala mesto, in bi s tem tudi pravico dobila za kako večje učilišče, ki bi gotovo veliko koristi donášalo vsemu okrožju.“ — Proti temu je l. 11 oglašil se še iz Kranjske dopisnik: „Glas iz Postojne v 4. listu „Slov.“, kateri brani tamošnje nemško kazino, došel je nemilo meni in gotovo tudi vsakemu pravemu rodoljubu. Teržičan ostane Teržičan, sem si mislil prebravši oni dopis, če je tudi slovenski pisatelj in se slovečim našincem prišteva itd.“ — In v l. 19: „Kakor čutim, podelgel se je v Postojni nekako tisti hrup, ki, že veste, kdaj in zakaj da je vstal, čeravno se mi dozdeva, da še tli v nekterih persih kaka iskrica maščevanja, kajti nemškutar ne pozabi rad hitro, če se mu enkrat kaj na perste stopi... Dandanašnje je res čudno na svetu. Brez stalnih načel jo maha večina kakor tje v en dan naprej, deržé se sicer nekterih práv, do katerih ima ravno nekak „gusto“, ali da bi vsem vse sveto bilo, kar je sveto, tega pa nikakor ne, tako da je nek Nемеc po pravici rekel: „Wehe, die Zeit trifft jetzt ein zu kleines Geschlecht an!“ —

Kdor vé, kako je Hicinger pisal v slovenskih rečeh na pr. l. 1848 (cf. IV, 12. 13); kako l. 1862 proti nemškutarstvu (cf. XX, 69); kako je ves čas svojega življenja tudi po tej borbi domači deloval domoljubno: vidi in spozná, da ni obračal plajšča po vetru, da ni bil brez stalnih načel, marveč da je oni pisatelj v Slovencu na tanko zaznamnjaval novejši pritlikovski čas, kteremu je tako naglo umaknil ga Bog. „Skerbi pa ujedci me bodo končali“ — je po sestrih besedah ponavljal večkrat. V Mokronogu že je skočil bil nekdej čez potok nesrečno, da utergal si je v životu bolezen, za katero je hiral potem, dokler je po vradnih opravilih in nekem starinoslovnem preiskovanji v Senožečah potert pripeljal se domu ter 30. avgusta 1867 proti dvanajstém po noči, vdan v voljo Božjo, sklenil v kervi pa v — revah. Kar je sinku Engelbrehtu v tolažbo govoril oče Harvard Turjaški, veljá toraj res nekako tudi o Znojmskem:

«Če ravno smert nas dohiti,
Za Boga, brate teče kri,
V spominu bodemo živi.»

Dopisi in novice.

Iz Ljubljane. *Dobro bode tole pomniti.* L. Schlzgt. prinaša v l. 20. t. l. odgovarjaje dr. Zarniku na njegovo znano interpelacijo v Kranj. deželnem zboru t. l. že trlikrati pogreto vest o učiteljskem zboru l. 1872, ter pravi, da je bil dr. A. Jarec, prejšni nadzornik ljudskih šol, kmalo po učiteljskem zboru v pokoj dejan, kar se slučajno resnično vjema; v 21. listu pa nekako po lisiče pravi, da bi bil nemara dr. Jarec še dan danes na svojem mestu, ako bi ne bilo tistega glasovitega zborovanja pod njegovim oškitem (*wäre nicht jene demonstrative L. Versammlung unter seiner, wenn-gleich vielleicht unfreiwilligen Aegide vor sich gegangen*). Ta stavek v zvezi s poprejšnim razumeva se tako, češ, da so slovenski učitelji s svojim hrupnim zborovanjem sami krivi, da so zgubili svojega prejšnega nadzornika. A stvar je tako-le: Gsp. dr. Anton Jarec je, berž ko ne, že v sredi m. septembra vedil, kar je o njegovi osebi sklenjenega, ostal je pa š. nadzornik do konca mesca septembra in 5. oktobra je bil imenovan njegov naslednik. Tako smo slišali pri okrajni šolski seji v K. Učiteljsko zborovanje je bilo 24. septembra, pri katerem je bil navzočen razen gsp. dr. Jarca tudi c. k. vladni svetovalec gsp. Hočevar, kar sicer ni bila navada, in to gotovo ni bilo brez pomena. Učiteljsko zborovanje tedaj ni moglo vpokojuju povod biti, ker se že 9. septembra vendar ni moglo vediti, kaj bodo učitelji govorili in sklepovali. Minister Stremayer se menda ni zbal učiteljev in njihovega zborovanja. To mora »Schlztg.« tako dobro vediti, kakor jaz, ker nekoliko verstic potem sama piše: »Wir wissen jedoch gut, was die Veranlassung dazu gab«. Tudi mi to dobro vemo, dasiravno tega na drobno nočemo razkladati; odkar je namreč gosp. grof A. Auersperg postal c. i k. namestnik na Kranjskem, je bilo vpokojuje dr. A. Jarca le vprašanje časa, in slučajno se je zgodilo ravno tega mesca, ko je bilo omenjeno učiteljsko zborovanje, t. j. 28. ga septembra l. 1872. Ravno v tem času sta bila poklicana v dež. šl. svet dr. Mrhal, ravnatelj na realki, in dr. Vrečko je postal nadzornik na srednjih šolah za realistične predmete, pa to gotovo ne vsled učiteljskega zborovanja. O drugem vsem molčim, ker tudi »Schlztg.« fakično vse preklicuje, kar je kedaj zoper dr. A. Jarca pisala; od besede do besede piše namreč o dr. Jarcu: »Er mag bis zur Trennung der Schule von der Kirche seinen Posten sehr gut ausgefüllt haben«. Tako je prav, to je resnica, pravo si rekla »Schlztg.! Gotova resnica je, da je g. dr. Jarec, kar je odvzeto bilo mu nadzorništvo v srednjih šolah, in je postal nadzornik samo ljudskim šolam po Kranjskem, tej službi se tudi vspešno žertoval, in brez hlinjenja smemo reči nepristransko to: Dokler so učitelji, ki na komando ne ljubijo niti ne sovražijo, bode zmirom dr. Jarec pri njih v blagem spominu, in prerok Balaam (i. e. Schlztg.) — poslan Izraelce preklinjat — jih blagoslavlja.

Naj pojasnim še drugo, kar »Schlztg.« terdi v imenovanih dveh listih. Nisem jaz, ki spravljam stare reči na dan, ker zabavljanja na imenovani zbor ni konca ne kraja, tedaj sem tudi jaz prisiljen, nekaj na to odgovarjati, ter začnjam stvar historično razkladati; morda se kdo za to zanimiva. L. 1871 so bili Kranjski učitelji v Zagrebu pri učit. zboru, in prišli so vsi navdušeni domov. (Jaz nisem bil tam, kakor tudi nikjer, razen doma, pri modernem učit. zborovanji.) Sklenili so osnovati slov. učit. društvo za vso Slovenijo, in to je bilo tudi na dnevnem redu pri učit. zboru l. 1871.; pod Hohenwartovim ministerstvom vlada tega ni branila. Takrat sem se tudi svojim tovarišem zameril, ker sem jim previdnost priporočal, nazivali so me z nemškutarjem in mežnarjem.

— Jeseni pade Hohenwartovo ministerstvo in začeli smo peti drugo pesem. Slov. učit. društvo je bilo mnogim tern v peti, nagibala je naše tovariše nekoliko nevošljivost, nekoliko slavohlepnost. »Uč. Tov.« jim je bil preveč klerikalen. A dokler ni bilo premembe pri dež. vladi; ostalo je vse nekako mirno, samo na tihem je vrelo in kipel. Ali ko se pri vladi spremenili, bili so nemškutarški učitelji na konji. Pasti mora učiteljsko društvo, pasti mora »Uč. Tovariš«. G. pl. Gariboldi, kteremu so — se vé — tudi nekateri drugi priobljubili svojo pomoč, je prevzel ta nalog in borba se je začela l. 1872 vsled spisa v sporočilu c. k. učiteljišča. Slovenski učitelji so odgovarjali in sklicali v Ljubljano prvi občni zbor slovenskih učiteljev, ki se je nepričakovano slavno obnesel. Prišli so k njemu učitelji iz vse Slovenije, pa tudi bratje Hrvatje so prišli, in govorili svobodno na predvečer in na dan zborovanja samega; nekaj niso poznali naših razmer, kajti Nemeč in Madjar, to ni vse jedno; nekaj pa so mislili, da dišejo hervaški prosti zrak. Zbor je imel slovanski značaj, tudi cerkve niso govniki napadali, kar je pri zborovanji nemških ali prav za prav nemškutarških učiteljev navadno, naravnost tudi ni bil nobeden žaljen, vse je dihalo nekako mladeniško nepremišljeno navdušenost. A ta navdušenost je bila slovanska, tedaj — velika pregreha. In ljubljanski učitelji, ti so mogli kozarec s pelinom do dna sprazniti; mnogi so za to skerbeli, da ni bil tako hitro prazen. In njih krivica?! Predsednik g. Praprotnik je kar preslišal nasvete, ki so bili sicer iz dobrega namena, a vendar nepremišljeno stavljeni, pisatelj tega vaš »generalministrant“ — je pa pri vratih ministriral; ker ni bilo težko prerokovati, kaj se bode zgodilo, ko mine mladeniška navdušenost. Kar se pa tiče govora in nasvetov g. Tomšiča, je tudi danes naše prepričanje o tem ravno tako, kakor je bilo tačas, dokler se ne bodo namreč realije slovanski podučevale, ni mogoče misliti na splošno ljudsko izobraženje, in slovanski narod, kakor vsak drugi izobraževati se more le na podlagi maternega jezika. »Schlztg.« pa piše, da so slovanski učitelji hotli odpraviti nemški jezik in realije iz kranjskih šol. Iz govora g. Stegnarja pri tem zboru se to nikakor ne more speljevati. G. Stegnar, ki je osnoval l. 1870, 1871 i 1872 ob času učit. zborovanja razstave učnih pripomočkov in je za slovensko šolstvo več spisal in storil, kakor vse vredništvo »Schlztg.« skupej, bode govoril zoper podučevanje v realijah?! Kdo bo neki to verjel? Pojte se solit! A tujega jezika in realij ob enem se otroci v ljudski šoli, vzlasti na deželi, ne morejo vspešno učiti, to je nemogoče; eno ali drugo mora pasti; to se je povdarjalo: čemu hočete stvar presukati?

Konečno še nekaj. To tekmeštvo, ta razpertija med slovanskimi in nemškimi učitelji ni še le od l. 1872, ampak prikazala se je že pri l. učit. zboru l. 1869; a takrat še niso bila temu vgodna tla. Naši prijatelji (?) so leta in leta čakali in čakali in l. 1872 so vendar pravi čas zadeli. Dokler je bila šolska vlada nad strankami, je bilo vso prizadevanje zastonj, a novi čas je tudi učitelje zbegal, sami niso vedili, komu bi verjeli, takrat pa človek naj rajši temu verjame, kdor mu več ponuja, in od kterega več pričakuje. Da je bil dr. Jarec res nad strankami, mi bota gotovo priterdila g. g. G. in L., samo če hočeta resnico govoriti. Da je pa nemška stranka sedaj močnejša, kdo bi se temu čudil? V prazen panj čebele ne leté, in kdo bi bil národen, dokler národnost drugega ne prinaša kakor žertve, pa zabavljice in primke. Učitelji si mislijo, kruhek je kruhek, in pri zborovanji nikdar ne vprašajo, kdo je molčal, dostikrat pa kdo je govoril? Učitelji, ki delajo zoper svoje prepričanje, imenujejo se »gesetzestreu;« pred nekaj časom se je to imenovalo verfassungstreu, kako se bode neki to imenovalo k letu osorej? Kdo nam to razjasni? Toda sedaj dosti o tem; hotel

sem samo ne učiteljem, ki niso školniki, našim prijateljem, mislim, da jih imamo še nekaj med Slovenci, — stanje nekoliko pojasniti; učitelji, prijatelji in neprijatelji itak to že vedo. Vpitje, katero vzrokujejo nekateri listi, zdi se mi prav primerno tistemu izreku ošabne muhe. Konji so dirjali, vozovi so derdrali, na kolih pa je sedela muha, ki zavpije: Oj koliko prahu sem naredila! —

M. Močnik.

— Zborovanje «Národne šole». (Konec.) Povprek pride vsakemu deležniku povernila: 358 gl. 24 kr. : 63 = 5 gl. 68 kr. in sicer za vsak vplačan poldrug goldinar, to je 378 %. Pervo leto je vsak goldinar okoli 300 % manj koristi donášal. Tedaj je delovanje vendar nekaj (!) koristi donášalo. To nam je pa bilo mogoče po nabranih novcih, ki so jih ljudoljubno žertvovali blagi dobrotniki, kateri so deloma ustanovniki, kakor: ranji Cojz, Razlag, Kotnik, Lapajne, Pirec, Costa, Vigele, Vošnjak, Tanšek, Einspieler; deloma podpiratelji, recimo: Vilhar, ljub. Sokol, Žitek, Flis, Obreza (poseben podpornik), Murnik, Kušar, Potočnik, Klemenčič, Srebre, in zlasti Kranjska hranilnica. Tudi po razstavljenih škrabcah (nabiralnih pušicah) dobilo je društvo obilo podpore. Tako smo preteklo dobo razpolagali z ostankom prejšnjega leta vred s svoto 685 gl. 53 kr.

Od teh se je potrosilo:

zadnjič omenjeni	358 gl. 24 kr.
za uradne potrebe	18 » 23 »
za poštnino	9 » 38 »
za napravo še založenega blaga	85 » 31 »
Skupaj	471 gl. 16 kr.

Ostane še gotovine 214 gl. 47 kr.

S to gotovino in z zalogo, ki je več nego 150 gl. vredna, bomo nadaljevali podpirati one družabnike, ki jim je mar za društvo in napredek pri mladini.

Vsak izmed nas je popolno prepričan, da pomanjkanje samoučil je ena izmed velikih opovir šolskega obiskovanja. Šole, ki so z vsemi potrebnimi učili založene, gotovo ne morejo tožiti tako o malomarni hoji, kakor one, ki nimajo otrokom kaj dati v roko, kedar pridejo k nauku. Toraj je nekaj tudi nad nami ležeče, ali hodijo otroci redno v šolo, ali ne. Ako ne skerbimo za to, da se društvo, ki ima tako blagi namen, ne samo ohrani, timveč tudi okoristi, ne skerbimo tudi za ubogo, ukaženo mladino, da bi po naj ložjem potu dobivala samoučil v roko. S tem, da agitujemo za društvo, poganjamo se za domačo šolo. In kdo bode učitelju za zlo jemal, ako se poteza za to, za kar je poklican? Mar ne bode po očitni skerbi za šolo pokazal, kako da mu je poduk in odgoja ljube mladine pri sercu? da je ves vnet za svoj poklic? Mar ne bodo stariši bolj pozorni na šolo, na vspeh, na ljubezen učitelja, ki nepristranski skerbi za omiko revnega kot bogatega? Se li šola ne bode priljubila tudi onim, kateri jo zdaj z merzenjem obrekavajo? Dragi tovariši! Ne bojte se toraj odioznega dela, terkanja na milodarna serca! Ne mislite, da pod ledeno skorjo ni najti iskre ljubezni do bližnjega! Darove, naj bodo še tako majhni, sprejemajte z vročo hvaležnostjo. Razložite dariteljem, kako bogate obresti bode vsak novc donášal mladini v duševnem in materialnem obziru. Posamesni krajcarji, ki jih dobé otroci od starišev na roko, naberó naj se skupaj in vložé Narodni šoli, ki jih takoj stotero povrača, da vsak šolar dobiva lahko to in veliko bolje, nego bi si bil sam kupoval. Verh tega se pa po tem potu dobíva samoučil za mnogo revnih, katerih bi si jih ne mogli omisliti, ali pa ne lahko. — Ne bojte se tudi onih, ki

to društvo za nepotrebno smatrajo. Ko bi se komu pripetilo, da bi bil preganjan zavoljo tablice, ki jo je po »Nar. šoli« sprejel in daroval dečku, ki ima cilj njegovega šolanja vsled postave vterjenega doseči, potem naj se radovoljno uda osodi s sladko zavestjo, da je mučenik omike in napredka.

Tako je. Konečno toraj konstatujem, da je «Nar. šola» tako potrebno društvo, kakor vsako šolsko dete potrebuje peresa, pisala itd., ako si tega sam ne more kupiti.

Toraj prijatelji delajte za društvo in delali bote za svojo šolo, katero imamo vsi naj raje v »sijajnem stanu«. Bog poživi to idejo!!

V odbor so bili voljeni per acclamationem vsi sedanji odborniki; namreč: dr. Razlag, dr. Vošnjak, učitelji A. Praprotnik, F. Stegnar, J. Tomšič, in M. Močnik, na novo stopijo v odbor: Valentin Jarec iz Rajhenburga, J. Benedek iz Planine in N. Stanonik iz Starega terga pri Kolpi.

Odbor se je potem v seji 29. septembra konstituiral, in si volil v predsednika dr. Razlaga in v njegovega namestnika F. Stegnarja, tajnik in blagajnik pa je M. Močnik. Razgovarjali smo se potem, kaj storiti, da bi se društvo čedalje bolj razširjalo, in dobivalo podpore po raznem načinu. Prijatelji, slovenskega šolstva in sploh rodoljube pa prosimo, da bi v svojih krogih delovali za »Nar. šolo«, ki si je v svoj namen postavilo materialno podpirati slovensko ljudsko šolstvo. Kdor pa šolo materialno podpira, podpira tudi gotovo nje duševni razvoj.

— *Iz deželnega zbora.* (Dalje.)

Dr. Bleiweis pravi, da učitelji so brž prošnjo vložili za povišanje plače, ko je bil komaj deželni zbor učiteljske plače uravnaval. On se popolnem zлага z dr. Zarnikom, da ima vlada kaj za naše šole storiti. Mi smo odpravili zdaj, kakor je vlada zmirom želela v ljudski šoli šolnino, bodemo videli, da-li jo bude odpravila vlada na srednjih šolah, kjer je dosta večje breme. Vlada le zmirom [pritiska, naj deželni fond dá, to ista mavha, ki naj bi bila zmirom napolnena, to se ve, da s krvavim davkom in žuljem kmetskega stanu. Slučajno, pravi govornik, mi je došel prusk list v roke. Kjer pri nas vse novejšje postave delamo po pruskem muštru, naj povem, kako tam »im Reich der Kultur und Intelligenz« par excellence učitelje plačujejo.

Deželni glavavar seže v besedo, da avstrijske postave so se naredile v Avstriji in sicer po nobenem unajnem izgledu ne!

Dr. Bleiweis pravi, v Avstriji se dandanes tako pleše kakor Prusija gode. Ali tam je 32.520 učiteljev, ki imajo manjšo nego 300 gld. Ako pravi vladni zastopnik, da odhajajo učitelji, najle odhajajo, jaz se ne bojim, saj imamo naše duhovne, ti bodo naši učitelji. Sploh, pravi govornik, gre šolstvo ravno pot na Kranjskem.

Pri nas je treba zdaj za eno mesto tri, namreč učitelja, mežnarja in organista. Prej je eden vse to opravljal. Dr. Bleiweis potem šolstvo na Tirolskem v izgled stavi in se končno izreče za predlog šolskega odseka.

Dežman govori posebno proti dr. Zarnikovi resoluciji. On pravi, da se občinsko tajništvo ne strinja s šolstvom, drugače se lahko zgodi, da odgonski vodja pripelje celo kardelo lumpov v šolo, ali pa pridró soldatje, kateri iščejo stanovanja, za to pa, pravi Dežman, je tudi odločno za to, da opravljajo učitelji službo cerkvenih organistov, ker s tem pospešujejo lepo petje in neposredno tudi omiko. Kar se Tirolcev tiče, pravi Dežman, da je videl neko karto, kjer so dežele, v katerih je najmanj omike, zelo temno narisane, a Tirole so popolnoma črne.

Dr. Schrey govori tudi za povišanje učiteljske plače. Ko sta še dr. Zarnik in dr. Bleiweis nekoliko Dežmanu odgovarjala, se sprejme konec debate.

Vladni zastopnik, vladni svetovalec Hočevar pravi, da dolžnost države je le vzdržavati univerze in srednje šole.

Za ljudske šole se le kakšne manjše svote v pospeševanje dovoljujejo. Trjenje dr. Zarnika, da se po šolah germanizira, zanikuje, kajti v vseh šolah se uči slovensko.

Poročevalec g. pl. Langer pravi, da je težko svojo osobno mnenje podvreči interesu dežele. Ali stvar je in ostane ta, da dežela ne more nič več plačati.

Pri glasovanju se sprejme odsekov predlog z resolucijo dr. Zarnika. Predlog g. pl. Gariboldija, pak se ovrže.

V XI. seji 15. oktobra poroča posl. pl. Langer v imenu šolskega odseka, o prošnji kranjske deželne učiteljske konference, da bi se krajnim šolskim svetom odvzela pravica nasvetovati učitelje in izročila deželnemu šolskemu svetu.

Poročevalec nasvetuje, da se ta prošnja zavrne.

V generalni debati o tem se oglasi dr. Bleiweis. On odgovarja Dežmanu, ki je v eni prejšnih sej rekel, da na Tirolskem je, kar se omike tiče, zelo temno, in skuša dokazati, da nij tako.

Dr. Schrei govori zoper nasvet šolskega odseka in za peticijo. On pravi, kam bomo prišli, če krajnim šolskim svetom ta pravica ostane, ko bi se enkrat sklenena resolucija uresničila, da smejo biti učitelji tudi občinski tajniki.

Dr. Costa pravi, da kranjska učiteljska konferenca je tisto šolsko temoto, o kateri je g. Dežman govoril, res sijajno pokazala. Jaz sem bil pri obravnavah pričujoč in res obžalovati se mora, da so se taki zastopniki [učiteljstva v deželno konferencijo poslali. O tem, kar konferenca zahteva, nema nič sklepati, in bolje bi bilo, da bi se bila pečala s pedagoškimi stvarmi. Napad na krajne šolske svote je popolnem neopravičen, saj niso gospodje prosilci naveli ni enega dokaza. Da je pomanjkljivost tudi pri tej instituciji, tega ne tajim, da bi bilo pa tako, kakor »L. Schulztg.« in »Tagblatt« piseta, to pa tudi nij istina. Če g. Schrei pravi, da se sedaj volijo učitelji po okusu občin, bi se potem volili po okusu deželnega nadzornika ljudskih šol. Občine pa, ki toliko za šole plačujejo, ne bi imele potem nobenih pravic. Povsod stoje še okrajni šolski sveti, samo na Koroškem so jih odpravili. Drugi razlog pa, ki govori zoper odpravo krajnih šolskih svetov je ta, da bi mi s tem pospeševali le germanizacijo. Mi pa hočemo obvarovati svojo narodnost. Minister Stremayer je rekel, ko se je realka otvorila, da neče germanizirati. Jaz mu to verjamem (zakaj bi pa ne), morebiti ministri nečejo germanizirati, ali vendar je tako, kajti druga je, kako se postave glase in kako se izvršujejo. Nas, ki hočemo, da ostanemo Slovenci, imenujejo »Deutschenfresser« in vendar ne zatajujemo nemščine, vsaj še tisti glasoviti Bleiweisov »Sprachenzwangsgesetz« je imel mnogo nemščine.

Vladni zastopnik Hočevar pravi, da so bili učitelji pri konferenci, »elite« kranjskega učiteljstva, in da deželni nadzornik ljudskih šol g. Pirker, nij nič pritiskal na učitelje, kako naj glasujejo. Da bi vlada hotela germanizirati, nij res, naj se pove le en slučaj. Dr. Costa. V Postojni in Kamniku je odstranjena slovenščina, in na realki.

Hočevar. Realka nij ljudska šola, da se je pa ljudski šoli v Postojni uvedlo nekoliko nemščine, temu uzrok je ta, da so občine zato prosile, in je po državni ljudski šolski postavi dovoljeno.

Dr. Zarnik pravi, da bode govoril za odsekov predlog in sicer iz dveh

stališč, to je z narodnega in liberalnega. Občine, ki plačujejo učitelje, morajo tudi kaj pravic imeti. Ko bi se odpravili krajni šolski sveti, bi se mnogim občinam pri učiteljih ravno taka godila, kot pri duhovnih, ki jih občinam ali faram pošilja škof, če jih tudi nečejo. — Akoravno marsikateri krajni solski svet nij tak, kakor bi moral biti, vendar zaradi tega se ne sme zametavati ves inštitut. Kranjska učiteljska konferencija pa ne bi bila poslala nikoli te prošnje sem, če bi bil deželni šolski svet naroden. Velika večina krajnih šolskih svetov je namreč narodna, nemškovalnih je le tu in tam kje, ki tudi navstavlja nemškovalnega učitelja, kakoršnega pa narodni krajni šolski sveti nečejo. Gospoda moja, nemškutarija, ki se zdaj le po malem širi, širila bi se potlej po nenarodnem deželnem šolskem svetu v velikem štilu in — tam zajec tičil! Potem bi nastavljal deželni šolski nadzornik učitelje, kakor bi se mu zljubilo.

Dr. Zarnik pravi, da krajni šolski sveti so naš bedem »unsere burg« za našo narodnost, in kdor bi za kratenje njih pravic glasoval, ta je izdajalec našega naroda. Ko bi pa z nemškutarskim učiteljem iz nemškutarskega »Lehrerverein-a« naši šolski narodni krajni sveti ne bili povoljni, naj se nemškutarji slobodno izselijo iz slovenske dežele. Mi jim bomo najeli, s turško muziko jih na nemško mejo spremili, in jim rekli: Meine Herren, wir wünschen Ihnen viel Glück auf den Weg und ein schönes Wetter!

K besedi se oglasi poslanec Dežman.

(Dalje prih.)

† — 19. p. m. smo izročili materi zemlji truplo ranjkega g. dr. Orla. Pogreb je bil sijajen. Ranjki je bil zelo čislán rodoljub blagega značaja, mož iz ljudstva in za ljudstvo. Koliko dobrega je storil na tihem ranjki, vedo le tisti povedati, ki so njegovo nevtrujeno in mirno delavnost bolj na tanjko spoznali. Prav v njegovi hiši se je l. 1866 sprožila blaga misel, obdarovati otroke o božičnem času z zimsko obleko. Misel je rodila djanje; rodoljubje so pripomogli in odsihmal je bilo vsako leto okoli 80 otrok obdarovanih. Ko bi ranjki ne bil družega storil, vendar je to zadosti, da se njegovo ime vpiše med rodoljube in dobrotnike šolske mladine. Rad bi kaj več pisal o njegovem življenji, pa spominjam se, da imam šolski list pred sabo. Naj le še toliko rečem: nad njegovo gomilo tožna stoji mati Slovenija in šteje še ostale sebi zveste sinove; britke solze jo polivajo, ko vidi, da zginja iz svetovnega pozorišča junak, njegovo mesto pa ostaja rado prazno in nedomeščeno. — Od ranjkega pa se učimo, svoj rod spoštovati ter pomagati mu k omiki in blagostanji!

— Potrjena postava. Nj. Veličanstvo je potrdilo postavo, sklenjeno v deželnem zboru kranjskem, po kateri se ima na Kranjskem, izvzemši mesto Ljubljano, naložiti 8% deželne priklade na direktne davke za leto 1874, in sicer za povrnitev denarja, katerega je posojevala dežela za šolske namene.

— Gosp. A. Dimitze-ve »Geschichte Krains« je na svetlem I. dela drugi zvezek od l. 476 do l. 1278 v štirih knjigah. Bolj natanjčno o tem jako potrebnem delu hočemo priobčiti po njega doveršitvi.

— Et meminisse juvat. V l. 22. »L. Schlztg.« odbijajo naslednji g. g. učitelji, vdeleževalci l. učiteljske skupščine (razen enega vsi,) ki so imeli pravico glasovanja, vsak za se z nevoljo prederzno (?) obrekovanje dr. Zarnika, da bi jih bil predsednik učit. skupščine zoper njih lastno prepričanje strahoval, da bi bili tako glasovali, kakor je on (g. predsednik) veval. Mi tem gospodom vzlasti, nekaterim, iz serca radi to verjamemo, vsaj na večer drugega dneva

njih veliko ni vedlo, da so glasovali za deržavno suknjo. (Glej »Laib. Ztg.« 24. spt. l. 217). In ko bi tudi tega ne bilo, kaj za to! — Tekla je pravda za njivo, katero si je lakomni, pa prekanjeni kmet po krivici prisojeval. Pa kaj stori zvita buča. — Vzame persti iz svoje njive, dene jo v čevlje in potem stoječ na tuji njivi, priseže, da stoji na lastni zemlji in dobil je pravdo in tujo lastnino. Vdeleževalci, ki so to podpisali so naslednji p. i. g. g.: W. Linhart, Fr. Raktelj, J. Borštnik, Fr. Govekar, L. Knific, A. Kunšič, J. Skerbinec, J. Pezdič, Fr. Stojec, J. Adlešič, A. Ribnikar, Fr. Adamič, K. Gašperin, J. Wrešitz, A. Jerše, J. Koželj, A. Jeršinovic, J. Raktelj, V. Levstik, A. Perz, Karl Demscher, Fr. Mercina, M. Zarnik, K. Dermelj, J. Čerin, in še p. i. g. g.: Bl. Hrovath, L. pl. Gariboldi, M. Kuster, J. Sima, J. Eppich, M. Wurner. Ti g. g. imenujejo terditev gsp. dr. Zarnike hudovoljno izumenje (böswillige Erfindung?).

— Da bi bili vsi gospodje, katere beremo v »Schlztg.« ravno s temi besedami ta protest podpisali, zelo dvomimo. Tukaj je tudi mogoče: 1. da so namreč nekateri gospodje izrekli, da jih nihče ni silil pri glasovanji, — kar je v nekakem oziru čisto resnično; 2. da so nekateri, izrekli, da so z vsem zadovoljnji, kar se v njih imenu zapiše. »Novice« pa k temu tako-le pišejo: Kdor pozna večji del naših učiteljev, ki so po vsem (?) reveži (!), bo vedel, kako takemu revežu tesno prihaja, če vidi pred sabo kakega nadzornika, kako se boji, da ne bi se mu zameril niti z besedo niti z dejanjem, kajti dobro mu je znano, da imajo ti gospodje za vsako opozicijo kaj dober spomin. Terorizira se pa ne le z besedo, marveč tudi z migljajem, hudim pogledom in z enakimi znanimi domačimi pripomočki. Kdor si upa toraj terdit, da učitelji pri deželni šolski konferenci niso bili strahovani ali terorizirani, temu se po vsi pravici sme vsak y zobe smejati. In protest, ki se na ta način s podpisi polni, ali ni zopet teroriziranje učiteljev? Kajti kateri bo imel pogum ne podpisati ga, če mu ga pošljejo glave »Lehrervereina«?

— *„Učit. Tovarish“ bode prihodnje leto zopet izhajal, kakor letos. Vsem g. g. učiteljem in neučiteljem, iz vseh slovenskih pokrajin, ki so nas dosihmal podpirali z naročnino in s dopisi, vljudno se zahvaljujemo, zaupljivo pričakovaje njihove prijazne pripomoči in podpore tudi prihodnje, kajti ravno sedaj se nam zdi naj manj vgodni čas, da bi odstopali in popuščali pot, katero je „Uč. Tov.“ nastopill. 1861. Obširneje o tem prihodnjč.*

Razpisi učiteljskih služeb.

Na Kranjskem. Na 1razredni ljudski šoli v Gorjah učit. služba l. p. 400 gl. in prosto stanovanje; na 1razredni ljudski šoli v Zaspeh učit. služba l. p. 400 gl. in prosto stanovanje. Prošnje okrajnemu šl. svetu v Radovljici do 12. decembra. Na 1raz. lj. šoli v Borovnici (Franzdorf), ok. ljublj., učit. služba l. p. 500 gl. in prosto stanovanje. Prošnje krajnemu šl. svetu v 6 tednih. Na 2raz. lj. šoli na Verhniki 2. učiteljska služba (stalno) l. p. 450 gl. Prošnje krajnemu šl. svetu na Verhniki v 6 tednih.

Premembe pri učiteljstvu.

Janez Pezdič iz Koroške Bele postane učitelj na 4razredni lj. šoli v Kranji, službo tam dobi tudi g. Maks Ivanetič. G. Valentin Krek gre iz Komenda pri Kamniku v Toplice. Sprašani učit. kandidatje dobé službe začasno: g. Lorenc Letnar v Cerkljah, g. Janez Rihteršič na Kopanji, g. France Ribnikar v Ribnici.

Današnjemu listu je pridjan „Kazavec“ št. 3, 4 strani.